

nen telfik yöntemi bu ikinci türden oldu-
ğu için tartışmanın dışında tutulmalıdır.
Onun 1964 yılında kırk ülkeden 100'e ya-
kın İslâm âliminin katıldığı kongreye sun-
duğu bu bildiri Hayreddin Karaman tara-
fından Türkçe'ye çevrilmiştir (bk. bibl.).

İkinci bildirinin konusu olan sigorta,
1965'te Ali el-Haff'ın İslâm Araştırmaları
Akademisi'nin ikinci kongresinde sundu-
ğu, ticarî sigortaya cevaz veren bildirisi-
yle akademinin gündemine girmiş ve Fıkıh
Araştırmaları Komisyonu'na havale edil-
mişti. Komisyon, 1966 yılındaki üçüncü
kongrede ticarî sigorta konusunda Mısır
ve Mısır dışındaki birçok İslâm hukukçu-
sundan mütalaa aldıktan sonra görüş açık-
lamaya karar vermişti. 1970 yılına kadar
toplanan yaklaşık yirmi beş mütalaa, dö-
nemin Fıkıh Araştırmaları Komisyonu Baş-
kanı Senhürî tarafından bir rapor haline
getirilerek akademinin 1972'deki yedinci
kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.
Bildiride bu mütalaaların yanı sıra Lecne-
tû'l-fetvâ bi'l-Ezher'in 1968 tarihli hayat
sigortasının câiz olmadığına dair fetvası,
bu süreçte Mısır mahkemelerince verilmiş
sigorta akdini ilgilendiren bazı kararlarla
bütün bu görüş ve fetvaların değerlendiri-
mesi yer almakta ve Senhürî ticarî sigor-
tanın câiz olduğu görüşüne katılmaktadır.

Eserleri. 1. *Şerhu Kânûnî'l-vakf*. Ha-
zırılık çalışmalarına bizzat katıldığı 1946
tarihli Mısır Vakıf Kanunu'nun şerhi nite-
liğindeki eser, "Mecmûatü'l-kavâninî'l-Mis-
riyye el-muhtâre mine'l-fikhi'l-İslâmî" adlı
serinin üçüncü kitabı olarak yayımlanmış-
tır (I-III, Kahire 1368/1949). 2. "et-Telfik
beyne aḥkâmî'l-meẓâhib", *el-Mu'teme-
rû'l-evvel li-Mecma'î'l-buḥûşî'l-İslâmiyye*
(Şevval 1383 / Mart 1964, Kahire 1383/
1964, s. 67-90). 3. "et-Te'mînât", *el-Mu'te-
merû's-sâbi' li-Mecma'î'l-buḥûşî'l-İslâ-
miyye* (Şâban 1392 / Eylül 1972, Kahire
1393/1973, s. 147-202). 4. *el-Müskirât* (Ka-
hire 1398/1978). Senhürî'nin din, aile ve
toplum ilişkilerine dair radyo konuşmaları
Mısır Kültür Bakanlığı tarafından derlen-
miş, 1960'ta *el-Üsre fi't-teşrî'i'l-İslâmî*
ve *Hâcetü'l-müctema' ile'd-dîn* adıyla iki
kitap halinde yayımlanmıştır. Ayrıca Kahi-
re Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde İslâm
hukuk tarihi konusunda verdiği derslerin
notları üniversite tarafından 1967 yılında
Müzekkirât (Târîhu'l-fikhi'l-İslâmî) ismi-
yle daktilo nüshası olarak neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Ahmed Ferec es-Senhürî, "et-Tel-
fik beyne aḥkâmî'l-meẓâhib", *el-Mu'teme-
rû'l-evvel li-Mecma'î'l-buḥûşî'l-İslâmiyye*, Kahire 1383/
1964, s. 67-90 ("Mezheplerin Hükümleri Ara-

sında Telfik" [trc. Hayreddin Karaman], *İctihad,
Taklîd ve Telfik Üzerine Dört Risâle* [haz. Hay-
reddin Karaman], İstanbul 1982, s. 225-282); Mu-
hammed Zekî Seyyid, *Nazariyyetü't-te'mîn fi'l-fik-
hi'l-İslâmî*, Kahire 1986, s. 90-92; Seyyid Abdül-
muttalib Abduh, *el-Üslûbü'l-İslâmî li-müẓâvele-
ti't-te'mîn: et-Te'mînü'l-İslâmî*, Kahire 1988, s.
193-197; Hayreddin Karaman, *İslâm Hukuk Ta-
rihi*, İstanbul 1989, s. 349; M. İzzet et-Tahtâvî,
Mine'l-ulemâ'r-ruvvâd fi riḥâbi'l-Ezher, Kahire
1990, s. 210-221; Nizâr Abâza – M. Riyâz el-Mâ-
lih, *İlmâmü'l-A'lâm*, Beyrut 1999, s. 261.

ALİ HAKAN ÇAVUŞOĞLU

SENİYYETÜLVEDÂ

(نية الوداع)

Medine'de yolcuların
karşılanıp uğurlandığı iki tepe.

Sözlükte *seniyye* "geçit, patika, dağ yo-
lu, küçük tepe" gibi anlamlara gelir. *Se-
niyyetü'l-vedâ* ise şehrin kuzey ve güney
tarafında Medine'ye gelenlerin karşılandığı
ve ayrılanların uğurlandığı iki tepenin
adıdır. İslâmî dönemde Seniyyetülvedâ adı-
nın ilk defa Hz. Peygamber'in hicreti es-
nasında Mekke-Medine yolunda bulunan
bir tepe için kullanıldığına dair bir rivayet
nakledilmiştir. Buna göre Resûl-i Ekrem'in
Mekke'den yola çıktığını haber alan Medi-
neliler kendisini büyük bir heyecan içinde
beklemişler, Seniyyetülvedâ'da onu karşı-
ladıkları sırada Medineli hanımlar sevinç-
lerini, "Seniyyetülvedâ'dan yükselen dolu-
nay üzerimize doğdu" anlamındaki meş-
hur şiiri okuyarak dile getirmişlerdir (İbn
Kesir, III, 195; Semhûdî, I, 451). Medine'-
nin güneybatısında Mekke yolu üzerinde
Bi'riurve'de yer alan ve harrelerin (bazalt-
tan oluşan volkanik alan) ortasında kalan
Seniyyetülvedâ, Akik vadisine bakıyordu
(Abdülkuddûs el-Ensârî, s. 156). Resûlul-
lah hicret esnasında Medine'ye buradan
girmişti. Semhûdî burasının sonradan Mü-
derrec adıyla anıldığını kaydeder (*Vefâ'ü'l-
vefâ*, IV, 461).

Medine'nin kuzeyinde Suriye yolu üze-
rinde Sel' dağının doğu eteğinde bulunan
ve Câhiliye döneminde de bilinen diğer bir
Seniyyetülvedâ'nın adı kaynaklarda daha
çok geçmektedir. Rivayete göre İslâmiyet
öncesinde Yesrib'de yaşayan yahudiler, Su-
riye tarafından gelenlerin şehre Seniyye-
tülvedâ tepesinden girmedikleri takdirde
ölümle sonuçlanacak bazı hastalıklara uğ-
rayacaklarına inanıyorlardı. Ancak Urve b.
Verd el-Absî, Yesrib'e başka bir yoldan gir-
diği halde başına bir kötülük gelmeyince
insanlar diğer girişleri de kullanmaya baş-
lamıştır (İbn Şebbe, I, 269).

Medine'nin kuzeyinde yer alan Seniyye-
tülvedâ, başta gazve ve seriyyelerle ilgili
olmak üzere Hz. Peygamber ve ashabının
faaliyetleri içerisinde yoğun biçimde yer
almıştır. Resûl-i Ekrem, Tebûk Seferi'nde
olduğu gibi bazı gazvelere çıkışında ilk ka-
rargâhını burada kurar, son hazırlıklarını
yaparak buradan yola çıkar, sefer dönüşü
burada karşılanırdı. Hendek Gazvesi'nde
hendekler şehrin kuzeyindeki Mezâd'da
Seniyyetülvedâ'yı içine alıp Sel' dağına ka-
dar uzanmış ve diğer küçük tepeler gibi
oraya da gözcü birlikleri yerleştirilmişti (Vâ-
kîdî, II, 445). 6 (627) yılında düzenlenen
Gâbe Gazvesi öncesinde Seleme b. Ekva',
müşriklerin Medine'ye yönelik bir faaliyet-
lerinin olup olmadığını Seniyyetülvedâ'dan
gözlemiştir (*a.g.e.*, II, 539). Hz. Peygam-
ber, Mûte Savaşı'nda olduğu gibi bizzat
katılmadığı askerî birliklerini uğurlamak
için Seniyyetülvedâ'ya kadar yürür, orada
kumandanlarına seferleri esnasında uyma-
ları gereken kuralları hatırlatırdı (*a.g.e.*, II,
758).

Mescid-i Nebevî'ye yaklaşık 1100 m.
uzaklıkta olan bu Seniyyetülvedâ'nın Re-
sûl-i Ekrem zamanında eğitilen atlar için
Hafyâ'dan başlayan parkurun bitiş, eğitil-
meyen atlar için ise Benî Züreyk Mescidi'n-
de sona eren yarış parkurunun başlangıç
noktası olarak kullanıldığı da bilinmektedir
(Buhârî, "Cihâd", 58, 196; "Meğâzî", 82).
Abbâsîler döneminde Halife Mansûr'a kar-
şı isyan eden Hz. Ali evlâdından, en-Nef-
süzzekeyye diye de anılan Muhammed b.
Abdullah el-Mehdî burada şehid edilmiş
ve Seniyyetülvedâ ile Ömer b. Abdülazîz'in
evi arasında bir yere (Meşhedü'n-Nefsiz-
zekeyye) defnedilmiştir (Taberî, VII, 587,
600). 1214'te (1799-1800) Cidde Valisi Yû-
suf Paşa, Seniyyetülvedâ'nın yolunu düzelt-
tirip doğu tarafına üç kubbeli bir köşk yap-
tırmıştır (*Mir'âtü'l-Haremeyn*, I, 1185). Meş-
hur Osmanlı kışlası da burası olmalıdır (Ab-
dülkuddûs el-Ensârî, s. 156). Medine'deki
oduncular çarşısının yakınında kalan Se-
niyyetülvedâ zamanla Medine'nin önemli
bölümlerinden biri haline gelmiştir. Yerle-
şime açılmayan batı tarafı gezi alanı ola-
rak kullanılmakta, Medine-Suriye yolu Se-
niyyetülvedâ'dan geçmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 170; III, 449; Buhârî, "Fezâ'ilü aş-
ḥâbi'n-nebî", 9; Vâkîdî, *el-Megâzî*, II, 445, 539,
638, 758; III, 992, 995, 996; İbn Şebbe, *Târîhu'l-
Medîneti'l-münevvere*, I, 269-270; Taberî, *Târîḥ*
(Ebû'l-Fazl), III, 103; V, 482; VII, 587, 600; İbn
Kayyim el-Cevziyye, *Zâdû'l-me'âd*, III, 551; İbn Ke-
sir, *el-Bidâye*, III, 193, 195-201; VII, 354; Firûzâ-
bâdî, *el-Megânimü'l-mûṭabe fi me'âlimi Ṭabe*
(nşr. Hamed el-Câsir), Riyad 1389/1969, s. 80-

81, 245, 372; Semhûdî, *Vefâ'ü'l-l-vefâ bi-ahbârî dâri'l-Muştafâ* (nşr. Kâsim es-Sâmerrâî), Beyrut 1422/2001, I, 451; IV, 195, 198, 461; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), IX, 306; *Mir'âtü'l-Haremeyn*, I, 1184-1185; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 166; II, 830; Abdülkuddûs el-Ensârî, *Âşârü'l-Medîneti'l-münevvere*, Medine 1406/1985, s. 155-158; Abdülazîz Kâ'kî, *el-Mecmû'atü'l-muşavvere li-eşheri me'âlimi'l-Medîneti'l-münevvere: The Pictorial Collection of the Most Peculiar Places in Almadinah Almunawwarah* (trc. M. Yahyâ Haccâc), Medine 1420/1999, I, 57.

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞÇI

SENNÂR

(سَنَار)

Sudan'da

Func Sultanlığı'nın başşehri

(bk. FUNC).

SENÜSÎ, Ahmed Şerif

(أحمد الشريف السنوسي)

Seyyid Ahmed eş-Şerîf b. Muhammed eş-Şerîf b. Muhammed b. Âlî es-Senûsî (1873-1933)

Senûsiyye tarikâtı şeyhi.

Senûsiyye tarikâtının merkez zâviyesi-nin bulunduğu Cağbûb'da doğdu. Tarikatın kurucusu Seyyid Muhammed b. Âlî es-Senûsî'nin torunu, Muhammed Şerîf es-Senûsî'nin oğludur. Cağbûb'da babası ve amcası Muhammed Mehdî es-Senûsî'nin yanı sıra Seyyid Ahmed er-Rifî, Muhammed Mustafa et-Tilimsânî ve İmrân b. Bereke gibi Senûsî tarikâtına mensup âlimlerden dinî ilimleri tahsil etti. Senûsiyye tarikâtının lideri olan amcası Muhammed Mehdî ve babasının gözetiminde yetişti. Amcası tarikâtın merkez zâviyesini Cağbûb'dan Kufra'ya taşırken ona önemli sorumluluklar yükledi. Sahrâ bölgesinde Fransızlar'a karşı yürütülen cihad hareketi içinde yer aldı. Amcasının 1902 yılında vefatı üzerine tarikâtın üçüncü şeyhi olarak cihad hareketinin sorumluluğunu üstlendi.

Ahmed Şerîf es-Senûsî, Kânîm'in Fransızlar tarafından işgal edilmesi yüzünden tekrar Senûsî saflarına katılan Vedây sultanı ile birlikte önce Fransızlar'a karşı büyük başarılar kazandı. Ancak Fransızlar'ın 1906-1907 yıllarında Kavar, Bilma, Ayn Kelek'te gerçekleştirdikleri saldırılar Ahmed Şerîf'in Vedây'daki etkinliğini giderek azalttı. Fransız işgalinin yayılmasıyla bölgedeki zâviyeler yakılıp yıkıldı. Ağır kayıplar veren Ahmed Şerîf liderliğindeki Senûsî kuvvet-

leri siyasî güçlerini kaybettiler. Fransızlar'ın bu hareketinin Senûsîler'e değil aslında İslâm'a yapılan bir saldırı olduğu konusunda Osmanlı hükûmetini bilgilendiren Ahmed Şerîf'in teşebbüsleri sonucu Kufra kaymakamının liderliğinde Borku'da düzenli bir ordu oluşturuldu. Ahmed Şerîf, Eylül 1911'de Trablusgarp'ın İtalya tarafından işgal edilmeye başlanması üzerine Fransızlar'a karşı dokuz yıldan beri sürdürdüğü mücadelenin ardından İtalyanlar'a karşı cihada ağırlık verdi. Tobruk, Derne, Bingazi ekim ayında işgal edildi. Bu ilk saldırılar sırasında sahil kesimindeki Osmanlı garnizonları iç bölgelere çekildi. Bu sırada Ahmed Şerîf liderliğinde Bani-no'da direnişi örgütlemek üzere bir toplantı yapıldı. Oluşturulan kuvvetlerin başına Bingazi Senûsî Zâviyesi şeyhi Ahmed el-İsevî getirildi. Senûsî ihvanı ve yerli halk, iki ay sonra Mısır'dan Derne bölgesine gelen Enver Bey (Paşa) ve aralarında Mustafa Kemal'in de bulunduğu Osmanlı subayları tarafından askerî eğitime tâbi tutuldu. Mart 1912'de Senûsî ihvanı Bingazi'ye saldırarak İtalyanlar'ı zor duruma düşürdü. Öte yandan Enver Bey kumandasındaki birlikler Derne'ye büyük bir saldırı düzenledi. Balkan Savaşı'nın patlak vermesi sebebiyle zor durumda kalan Osmanlı Devleti'nin Eylül 1912'de İtalya ile müzakerelere masasına oturması ve Ekim 1912'de Uşi (Ouchy) Antlaşması'yla Libya'dan çekilmeyi kabul etmesi, 1912 yılının başlarından beri kendisine yapılan anlaşma tekliflerini ısrarla reddeden ve Osmanlı yetkililerini sürekli uyarak işgal ettikleri topraklardan çekilmedikleri sürece İtalyanlar'la barış görüşmesi yapılmamasını isteyen Ahmed Şerîf üzerinde büyük bir hayal kırıklığı yarattı. Enver Bey, Cağbûb Zâviyesi'ne gelip Ahmed Şerîf'e Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'tan çekilme sebeplerini anlatmaya çalıştıysa da Ahmed Şerîf gerekçeler ne olursa olsun anlaşmanın kendisini bağlamayacağını, bu durumu kabul lenemediğini söyledi.

Bu olaydan sonra Ahmed Şerîf yazışmalarını "el-hükûmetü's-seniyyetü'l-celîle" mührüyle imzalamaya başladı. O bununla, artık İtalyanlar'a karşı direnişin kendisi ve Senûsî tarikâtı mensupları tarafından yürütüleceğini ilân ediyordu. Bölgedeki zâviye şeyhlerine ve kabile liderlerine mektuplar yazarak savaşa hazır olmalarını emretti. Ayrıca Osmanlı devlet erkânına ve İslâm dünyasındaki diğer liderlere gönderdiği mektuplarda âcilen yardımda bulunmalarını istedi. Ahmed Şerîf'in bu çağrısı İslâm dünyasında geniş yankı uyan-

dırmakla birlikte bir miktar tıbbî yardım dışında önemli bir destek gelmedi. Enver Bey ve gönüllü Osmanlı subaylarının cepheden ayrılmasından sonra direniş hareketinin kumandasını üzerine alan Ahmed Şerîf kısa zamanda büyük başarılar kazandı. 16 Mayıs 1913'te General Mombretti kumandasındaki İtalyan ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattı. İtalyanlar'ın direnişi kırmak için hakkında yalan ve iftira dolu söylentiler çıkarmaya başlamaları üzerine bir beyannâme yayımladı. Aynı tarihlerde çıkan *Buğyetü'l-müsârid fi ahkâmî'l-mücâhid fi'l-haş'ale'l-cihâd* (Kahire 1332) adlı risâlesindeki görüşlerin tekrarlandığı bu beyannâmede yabancı bir devletin hâkimiyetinde bulunmayı reddettiğini kesin bir dille vurguladı. Senûsî direnişi bütün ülkede başarıyla devam ederken İtalyanlar Ahmed Şerîf'e muhalif kabile reisi Ramazan eş-Şitâvî'ye para vererek direnişi kırmaya çalıştılar. Sirt istikametinde ilerlemeye çalışan İtalyanlar 29 Nisan 1915'te ağır bir yenilgiye uğratıldı. Ahmed Şerîf bu zaferle Sirenayka'nın iç kısımlarıyla Trablurgarp bölgesini denetimi altına aldı. Öte yandan Osmanlı Devleti Kasım 1914'te Almanya, Avusturya-Macaristan ile birlikte İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı savaş ilân ederek I. Dünya Savaşı'na katılmıştı. İtalya'nın da 1915'te İngiltere, Fransa ve Rusya'nın yanında savaşa girmesiyle Ahmed Şerîf kendini I. Dünya Savaşı'nın içinde buldu. Ahmed Şerîf'in başarılarının farkında olan Osmanlı Devleti İtalya'nın savaşa katılmasından sonra kendisine Trablusgarp ve Bingazi valiliği pâyesini verdi. Bu olayın ardından bölgede ona halife nâibi sıfatıyla bakılmaya başlandı. Bir Alman denizaltısıyla İstanbul'dan silâh, cephane, erzak yardımıyla bulunuldu. Denizaltıda bulunan Enver Bey'in kardeşi Nûri Bey ile bazı Osmanlı subayları da bölgeye intikal ettiler. Osmanlı ve Alman subayları, yıllardır Fransız ve İtalya ile savaşmakta olan Ahmed Şerîf'e Mısır'da İngilizler üzerine saldırması konusunda ısrar ettiler. Ahmed Şerîf, bu ısrarlar sonunda Senûsî kuvvetlerine İngilizler'e saldırı emrini vermek zorunda kaldı. Osmanlı-Senûsî kuvvetleri başlangıçta başarılı oldu, 1915 Kasım'da Sellûm ele geçirildi. Ancak İngilizler 24 Mart 1916'da Sellûm'u geri aldılar. Kuvvetlerinin ağır kayıplar vermesi üzerine Ahmed Şerîf kendisine sâdık Senûsî kabilelerinin bulunduğu Farfaro'ya kadar geri çekildi. İngilizler'e karşı girişilen bu hareket Senûsîler'in ağır yara alması-na, Ahmed Şerîf'in siyasî gücünü büyük ölçüde yitirmesine sebep oldu. Önce Cağ-